

İSLAM HUKUKU AÇISINDAN ÖLÜMÜ TERCİH ETMEK: ÖTENAZİ

Ali KAYA*

Bursa Uludağ Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Temel İslam Bilimleri Bölümü, Bursa, Türkiye

MAKALE BİLGİSİ

Geliş tarihi: 11 Haziran 2021

Düzeltilme tarihi: 30 Haziran 2021

Kabul tarihi: x xxx 2021

Anahtar Kelimeler:

İslam hukuku, yaşama hakkı, ölme hakkı, ötenazi, intihar, ölüm tercihi.

ÖZET

Kültürel etkileşimler ve değişimler sebebiyle toplum ve bireyler üzerinde din ve ahlak ilkelerinin etkisinin azalması, insanların düşünce dünyasında birtakım değişikliklere yol açmaktadır. Özellikle son yıllarda hız kazanan bu anlayış, temel haklar konusunda da görüş farklılıkları meydana getirmiştir. Temel haklar içinde önemli yer tutan yaşam hakkı da bu farklılıklardan etkilenmiştir. Gelinen noktada kişiler birtakım sebeplerin bulunması halinde yaşamayı bırakarak ölümü tercih edip yaşamlarını sonlandırabilme hak ve yetkisine sahip oldukları görüşüne sahiptir. İlk asırlarda intihar kavramı başta olmak üzere çeşitli isimler altında yapılan tartışmanın, son yüzyıldaki kişisel özgürlük, hak ve hürriyet anlayışlarında ortaya çıkan yeni gelişmeler ve genişlemeler bağlamında ötenazi gibi yeni kavramlar çerçevesinde yoğunlaştığı görülmektedir. Temel haklardan olan yaşama hakkı da bu değişimin etkisinde kalarak insanın yaşama devam etme veya sonlandırma hakkının olması düşüncesi yaygınlaşmaya başlamıştır. Esasen insanın tarih sahnesinde yer aldığı andan itibaren insan yaşamına kendisinin veya başka birinin müdahalesi olmuştur. Ancak ötenazi kavramı ile müdahale yeni bir boyut kazanmıştır. Ölüm ile yaşam arasında kalındığında ölümü tercih etmenin bir hak olarak görülerek yaşama haksız bir müdahale olmayacağı algısı oluşmasına ve bunun kabul edilmesi noktasına gelinmiştir. Bu tercihi insanın bizzat kendisi veya başkaları da yapabilmektedir. Ancak sonucunda can kaybı ortaya çıkmakta ve buna, hastalar için acıları dindirme, yaşlılar için insan onuru koruma, ümitsizlik, çaresizlik ve yaşam kalitesinin düşmesi, kaynak israfını önleme, vb. gerekçeler dayanak yapılmaktadır. Son zamanlarda ötenazi çerçevesinde yoğunlaşan ölme tercihinde bulunma girişimi yaşamın kutsallığı ve yaşamın niteliği gibi iki temel noktadan hareketle tartışılmakta; karşı çıkanlar olduğu gibi savunular da bulunmaktadır. İşte bu makalede ötenazi çerçevesinde ölme tercihinde bulunmanın İslam ve onun hukuk nizamı olan İslam Hukuk doktrini açısından incelenip değerlendirme yapılması amaçlanmaktadır. Öncelikle ötenazi kavramını kısaca genel hatları ile anlattıktan sonra, kişinin kendisinin veya başka birinin ölüm tercihinde bulunmasının dini ve hukuki yönü üzerinde durularak yaşamaktan vazgeçerek ölmeyi tercih etme olgusu analiz edilecektir.

Keywords:

Islamic law, right to live, right to die, euthanasia, suicide, choice of death.

*Ali KAYA, E-mail: alikaya@uludag.edu.tr Orcid: <https://orcid.org/0000-0003-2420-6962>

PREFERRING DEATH IN TERMS OF ISLAMIC LAW: EUTHANASIA**ABSTRACT**

The decrease in the influence of religion and moral principles on society and individuals due to cultural interactions and changes leads to some changes in people's world of thought. This understanding, which has gained momentum especially in recent years, has created some differences of opinion on fundamental rights. The right to life, which has an important place among fundamental rights, has also been affected by this difference in understanding. At this point, people have the view that they have the right and authority to stop living and choose death and end their lives if there are some reasons. In the last century, Changes have started to emerge and new developments and expansions have occurred in the understanding of personal freedom, rights and freedom. The right to life which is one of the fundamental rights, has also been affected by this change. As a result, the idea that people have the right to continue or end their lives has started to become widespread. Basically, discussions on the subject have intensified within the framework of the concept of euthanasia on the stage of human history. The common point of each of them forms the intervention in human life. This intervention is based on the result of preferring death when It is remained between death and life. This choice can be made by the person herself, as well as by others. However, as a result of it, the loss of life can emerge including includes alleviating suffering for the sick, protecting human dignity for the elderly, desperation, desperation and reduced quality of life, preventing waste of resources, etc by basing on this situation. The attempt to choose to die, which is concentrated in the framework of euthanasia, is discussed on the basis of two basic points: the sanctity of life and the quality and quality of life; Also There are those who oppose as well as those who defend it. In this article, we will examine and evaluate the choice to die within the framework of euthanasia in terms of Islam and its legal system, the doctrine of Islamic Law. Firstly, after briefly explaining the concept of euthanasia in general terms, the religious and legal aspects of choosing one's own or someone else's death will be emphasized, and the phenomenon of choosing to die by abandoning living will be examined.

1. Giriş

İnsanoğlu tarih sahnesine çıktığı günden bu yana yaşamı sürdürme yerine ölme tercihinde bulunan insanlar olmuştur (Kuran-ı Kerim, 2:69). Ölüm tercihi bizzat kişinin kendisi tarafından yapıldığı gibi başka biri tarafından da yapılmıştır. Bir kısım insanlar karşılaşılan zorluklar ve sıkıntılar karşısında intihar ederek kurtuluğu kendi canlarına kıyarak yaşamlarını sonlandırmada aramışlardır. Zaman zaman bu durumdaki kişiler zorluk ve sıkıntılardan kurtulmanın yolunu aramak yerine ölmeyi tercih etmişlerdir. İntihar olaylarında ölme tercihi kişilerin bizzat kendileri tarafından yapılırken bazen de başkaları tarafından yapılmıştır. Birtakım sebepler yüzünden bir kısım insanların ferden veya topluca ölmeleri veya öldürülmeleri isten-

miştir. Örneğın Eskimolar, yaşlı bireylerini buzullara terk ederek kutup aylarının onları yemesini sağlamışlardır (Poyraz, 1994; İnceoğlu, 1999). Eski Japon geleneklerinde yaşlıların doğa şartlarına ve koşullarına terk edilerek yaşamlarının son bulması yolunu seçmişlerdir (Ömeroğlu, 1983). Eski İsrail'de ise iyileşmesi muhtemel olarak görülmeyen hastalara, hızlı bir şekilde yaşamlarının son bulması için "frankincense" bitkisinin her gün verildiğı söylenmektedir (Kaşıkçı, 2008).

Görüldüğü gibi yaşamın sonlandırılması kişinin kendisi veya başka bir canlının eylemi yahut tabiat şartlarının etkisi ya da bir bitkinin kullanılması ile gerçeleştirilmiştir. İntihar eyleminde ölüm, ferdin

kendi tercihi ve kendi eylemi sonucunda meydana gelirken son zamanların uygulaması ötenazide¹ kişini kendisinin veya başkalarının tercihinine bağılı olarak genellikle hekimin eylemi ile gerçekleşmektedir. İcra ediliş bakımından yapılan taksime göre aktif ve pasif ötenazi de ölüm hekimin eylemi sonucu meydana gelmektedir. Yine intihara yardım şeklindeki uygulamada da doktorun önerdiği tıbbi araçlar ve yöntemleri hastanın kendisi kullanıyor olsa da hekimin belli oranda katkısı bulunmaktadır. Hastanın izninin alınıp alınmaması bakımından yapılan taksime göre istemli ötenazide ölüm hastanın kendi tercihinin sonucu iken, istem dışı ötenazi ile zorla ötenazide başkalarının tercihinin sonucudur. Hastanın bilincinin yerinde olmadığı durumlarda uygulanan istem dışı ötenazide de ölüm tercihi, hastanın kanuni temsilcileri tarafından veya doktorlar tarafından istenmektedir. Yine ötenazi kararını veren makam bakımından yapılan taksime göre “medikal ötenazi”de hekimler, “kazai ötenazi”de ise hâkimler tercihte bulunmaktadır.

Hastalar ile yaşlılara uygulanan insani ötenazide acı ve ıstırapları dindirmek, ümitsizlik ve çaresizlikten kurtarma, asil yaşlılar için insan onuru koruma gibi amaçlar güdülmektedir. Ekonomik ötenazide hasta veya hasta yakınlarının ağır tedavi masraflarının yükünü hafifletmek, devletin ve ülke kaynaklarının israf edilmesinin önüne geçmek gibi amaçlar hedeflenmektedir. Öjenik ötenazide yaratılışı bakımından

veya daha sonra ortaya çıkan bedenen zayıf ve çelimsiz yapıdaki kişilerin topluma karşı görevlerini yerine getiremeyip devlete yük olmalarını önleyip daha gülbüz ve güçlü bireylerden oluşan daha dinamik ve güçlü bir toplum yapısı oluşturmak amaçlanmıştır. Cınai ötenazide ise sağıık kuruluşları veya sağıık çalışanlarının tedavi yükünden kurtulmak istekleri belirleyici bir amaç olmuştur.² Bu ayrımların her birinde bir canlı veya canlı kabul edilen bir insanın yaşamına son verilmekte, hastanın kendisi veya onun hakkında bir başkası tasarrufta bulunarak ölüm ile yaşamak arasında tercihte bulunmuş olmaktadır. Nihayetinde ölüm veya öldürme fiili gerçekleşmektedir. Ne şekilde uygulanır ve kim tercihte bulunur veya kim karar vermiş olursa olsun sonucunda bir can kaybı ortaya çıkmaktadır. Bu yönüyle konu birçok disiplinin ilgi alanına girmektedir. Bu sebeple konu din, hukuk, ahlak, felsefe ve tıp gibi birçok alanın araştırmacısı ve düşünürleri tarafından tartışılmış ve düşünürler ölme tercihinde bulunma hakkında açıklamalarda bulunmuşlardır.

Ölme tercihi anlamını da içeren ötenaziye karşı çıkanlar olduğu gibi taraftar olanlar da olmuştur. Konu Antik Yunan ve Roma döneminde “intihar” kavramı çerçevesinde uygulanmış ve tartışılmıştır. Eski Yunan’da, askerlerin ve kölelerin intihar etmesi uygun görülürken, diğerk kesimler için intihar, hukuki yaptırım olan ve ceza ge-

¹ İngiltere gibi bir kısım Avrupa ülkelerinde ölüm ile yaşama arasında tercihte bulunma olgusu ötenazi, ilk defa kavramsal olarak tanımlanmış ve sözlüklerde yer almıştır. Ünlü İngiliz filozof Francis Bacon tarafından bir kavram olarak kullanıldığı belirtilen ötenazi, Antik Yunan dilinde güzel, iyi, anlamındaki “Eu” ile ölüm anlamındaki “thanatos” kelimelerin terkiibinden oluşan “eutanasia” ötenazi olarak ifade edilmekte ve “acısız ölüm”, “güzel ölüm” “kolay rahat ölüm” ve “tatlı ve acısız ölüm” gibi anlamlarla ifade edilmektedir. Kavram olarak

“tıbbi müdahalelerle hafifletilemeyen ruhsal veya fiziksel, devamlı ve katlanılamaz acılar içinde olan ve rahatsızlığının ya da hastalığının iyileştirilmesini günün tıbbi koşullarında gerçekleştirilemeyen bireylerin yaşamına, acılarına son vermek amacıyla, göreceli olarak ağrısız, acısız ve kolay bir şekilde son verilmesi” şeklinde tanımlanmaktadır.

² Ötenazi tanımları için bkz. Artuk, M. Emin / Yenidünya, A. Caner; Ötenazi, Hukuk ve Etik Boyutuyla Ötenazi (Derl. Nur Centel), İstanbul 2011.

rektiren bir suç olarak tanımlanmıştır. Babil ve Asurlarda iyileşmesi mümkün olmayan hastaya hekimin müdahale etmesi yasaklanmıştır. Eski Türklerde ise yaşama büyük önem verilmiştir. Hunlarda bir kişinin öldürülmesinin karşılığı ölüm cezası olarak belirlenmiştir. Kazak ve Kırgızlarda ise intihar edenler için ayrı bir mezarlık oluşturulmuştur (Kılınç, 2013). Buna karşın Eskimolar, eski Japon toplumları, Eski İsrail milletleri yaşlı ve hastalarını ölümü ile sonuçlanacak eylemlerde bulunmuşlardır. Ahlaki değerlerin eleştirildiği, zaafa uğradığı ve entelektüel başarının öncelendiği bir dönem olarak nitelendirilen 18. yüzyıl düşünürlerinden Francis Bacon, bir yandan pozitif bilimlerin koşullarıyla insan hayatını uzatmanın çarelerinin aranmasını savunurken diğer yandan ümitsiz durumda olup acı çekenlerin ıstıraplarına son verilmesi görüşüyle ötanaziyi son çare olarak önermiştir. İlk zamanlarda hukuk sistemleri ötanaziyi suç olarak kabul ederken zamanla hukuka uygun bir eylem olarak kabul edilmeye başlanmıştır. 18. yüzyılın sonlarında, can çekişmekte olan hastayı veya yaralıyı iyi niyetle öldüren kimseye taksirle adam öldürme cezası verileceğini hükme bağlayan Prusya hukuku, ötanazi uygulayan sağlık personelinin cezasını hafifleten ilk hukuk kaynağı olarak bilinmektedir. Hollanda, Belçika, Lüksemburg gibi Avrupa birliği ülkeleri ile Avusturya ve Amerika Birleşik Devletleri'nin bazı bölge ve eyaletlerinde ötanaziye izin verilip, suç olarak görülmemektedir.

İster intihar isterse ötanazi şeklinde uygulanсын, ister kişinin kendisi isterse kişinin kanuni temsilcileri veya hekimler yahut hâkimler tarafından tercih edilmiş olsun, ister kişinin kendi fiili, isterse bir canlı veya tabiat şartları yahut zehirli bir bitkinin tesiriyle gerçekleşmiş olsun tüm şartlarda

bir can kaybı söz konusudur. Bu sonuç, ferdin canı üzerinde tercih hakkı olduğu ve canı üzerinde tasarrufta bulunma hakkı olduğu düşünülerek kişilerin yaşamı bırakıp ölüm tercih etmelerinin sonucu olarak ortaya çıkmaktadır. Ölüm tercihi, acıları dindirmek, ümitsizlik ve çaresizlik gibi duyguları sona erdirmek için ölüm çare olarak görülmektedir. Temel, öncelikli ve devredilmez bir hak olduğu halde bazı sebepler gerekçe yapılarak yaşama hakkından vazgeçmek de bir hak olarak kabul edilmektedir. Kişilerin canı üzerinde tasarrufta bulunabilme hakkının olduğu var sayılarak cana kıymak meşru bir eylem olarak gösterilmektedir.

2. Can Üzerinde Tasarrufta Bulunma Yetkisi Yoktur:

Yaşamaktan vazgeçerek ölmeyi tercih etmek can üzerinde tasarrufta bulunmaktır. Ölmeyi tercih etmek, kişinin canı üzerinde tasarrufta bulunma yetkisinin olduğu anlamına gelmektedir. Böyle bir tasarrufta bulunanlar, yaşamı gerektiğinde vazgeçebilecek bir değerde görmektedirler. Buna göre kişilerin canları üzerinde tasarrufta bulunup bulunmayacağını, yaşamın kişilerce gerekli görülmesi halinde vazgeçilebilecek değerde olup olmadığını ve bu açılardan ölüm tercihinde bulunup bulunulmayacağını tartışmak gerekmektedir.

Kur'an ve sünnette beyan edilen ilke ve kuralları temel dayanak olarak kabul eden İslam hukukçuları bu konuda temel sayılacak nitelikte bir hukuk kuralı geliştirmişlerdir. Ebu Hanife'ye ait olduğu belirtilen o hukuk ilkesi, "kişiler bedeni üzerinde tasarrufta bulunabilirler; fakat canları üzerinde tasarrufta bulunamazlar." (Kasâni, 1974, VII, 256). Rivayet edildiğine göre Musul halkı meşru otorite olarak halife Mansur'un yönetimine isyan edip başkaldırır. Ülkenin ve

halkın asayiş ve güvenliğini sağlamakla görevli halife Mansur, asayişini sağlamak ve meşru otoriteyi hâkim kılmak üzere isyan eden Musul halkı üzerine sefer düzenler. İsyân hükümleri gereği asilerin gerekçeleri ve isyan nedenlerini öğrenmek maksadıyla müzakereler yapılır ve sonucunda isyandan vazgeçilir ve de bir mutabakat metni imza altına alınır. Mutabakat metninde yer alan kararlardan biri, Musul halkının kanunsuz ve haksız yeni bir isyan girişiminde bulunmaları halinde halifenin kendilerine karşı kılıç kullanmasının ve kanlarını akıtmasının mubah olacağıdır. Ancak bir süre sonra Musul halkının tekrar isyan etmeleri üzerine Halife Mansur'un, Musul halkının kabul ettiği ve mutabakat metninde yer alan kararı uygulamak üzere harekete geçeceği sırada olay Ebu Hanife'ye arz edilir ve yukarıda belirttiğimiz ilkeyi Halifeye bildirir (Sava Paşa, ty, I, 89-90). Ebu Hanife bu ilke gereğince yapılan anlaşmada yer alan maddenin hukuken geçersiz olduğuna ve bu nedenle halifenin icraatının hukuki dayanaktan yoksun olacağına karar vermiş olmaktadır. Zira hiçbir ferdin canı üzerinde tasarrufta bulunma hak ve yetkisi yoktur.

Ebu Hanife başta olmak üzere İslam hukukçuları bu temel ilkeyi, fikhın temel kaynakları Kur'an ve Hz. Peygamber'in sünnetinde yer alan naslarda beyan edilen hukuki gerekçelere dayandırmaktadır. Bu gerekçeleri şu şekilde sıralamak mümkündür:

2.1. Yaşama ve Ölme Kararı Kişinin Kendisine Ait Değildir:

Ölmeyi tercih etmek yaşamı sonlandırıp ölme kararı vermek anlamını taşır. Hâlbuki İslam inancına göre her canlı gibi insanında, yaşamak ile ölüm arasında seçim yapma yetkisi yoktur. İnsan, ne zaman, nerede ve nasıl öleceğine karar verme hak ve salahiyetine sahip kılınmamıştır. Kur'an, hayatı ve ölümü mutlak anlamda Allah'a

nispet etmektedir. *“Şüphesiz biz diriltir, biz öldürürüz ve her şeye biz varis oluruz.”* ayeti buna işaret etmektedir (Kur'an-ı Kerim 15:23; 50:43; 53:44). Hayatın ve ölümün sahibi olan Allah'tır. İnsan, kendisine bahşedilen yetenekleri sayesinde birtakım konularda inisiyatif alabilen ve tasarruf kabiliyetine sahip özgür bir varlıktır (Kur'an-ı Kerim 91:7-8; 76:3; 90:10). Ancak, İslâm Hukuk düşünce ve doktrininde özgürlükler sınırsız değildir. Bu bakımdan insan, yaşama devam etmeyip ölme tercihinde bulunma hakkına ve özgürlüğüne sahip değildir. İnsan Allah tarafından yaratılmıştır (Kur'an-ı Kerim 55:3) ve yine Allah'ın belirlediği zamanda ona dönecektir (Kur'an-ı Kerim 6:2). Hayatın başlamasında ve son bulmasında, insanın herhangi bir bilgi ve yetkisi yoktur. İnsanın dünya hayatındaki yaşam süresi ile ilgili bilgi Allah'a aittir. İslâm'a göre insanın doğup ölmesi onu var eden Allah'ın bilgisi dâhilindedir. İnsanın yaşama süresini ve ecelini belirleyen yalnız Allah'tır. *“Aranızda ölümü takdir eden biziz.”* ayetinin ifadesi bu gerçeği belirtmektedir (Kur'an-ı Kerim 56:60). Bu akide kişilerin ölme tercihinde bulunamayacakları yönündeki hükmün hukuki dayanağını oluşturur. İnsan, istediği zamanda ve istediği yerde hayatına son verebilme inisiyatifine sahip kılınmamıştır. Bu bakımdan yaşamı bırakıp ölmeyi tercih etme hak ve yetkisi yoktur.

2.2. İnsanın Yaşam Süresini Uzatma veya Kısaltma Yetkisi Yoktur:

Hiçbir İnsan, yaşamı hakkında karar verip ölmeyi tercih etme hak ve salahiyeti olmadığı gibi onun ölüm zamanı demek olan ecelini öne çekme ve öteleme hak ve yetkisine de sahip değildir. İslâm'ın kutsal metni Kur'an, insan yaşamını uzatmak ve kısaltmak isteyeceği fakat bu isteğinin gerçekleşme imkânının olmadığını beyan etmektedir. *“Her canlı ölümü tadacaktır”*

(Kur'an-ı Kerim 21:34-35) gerçeğine rağmen, hayattaki beklentilerini tam olarak geręekleřtirme fırsatı bulamayan hırs yüklü birtakım insanlar yaşam sürelerini uzatmak isterler. Hatta mümkünse ölümsüz olmayı arzu ederler. Fakat ölmek için çare aramanın boşuna bir çaba olduğu gerçeğini akıl edemezler. “*Nerede olursanız olun, sağlam kaleler içinde de bulunsanız yine ölüm size ulaşır*” (Kur'an-ı Kerim 4:79) ve “*Allah, eceli geldiğinde hiç kimsenin ölümünü ertelemez. Allah, yaptıklarınızdan haberdardır*” (Kur'an-ı Kerim 63:11) ayetleri buna işaret etmektedir.

Yaşam kalitesi ve yaşamaktan beklentilerinin geręekleřmediğini görüp ruhi sıkıntıya giren birtakım insanlar, yaşam süresini kısaltmak isterler. Fakat İnsan, yaşam süresini uzatma yetkisine sahip olmadığı gibi kısaltma yetkisine de sahip değildir. “*Her ümmet için belirli bir süre (ecel) vardır; süreleri sona erince ne bir saat gecikebilir ne de öne çekilebilir*” (Kur'an-ı Kerim 7:34; 10:49) ayeti bu gerçeği ifade etmektedir. Bilinmelidir ki, bu geręeklere rağmen bir kısım insanların, ölümsüz olabilmeyi arzu edip ölümlerini geciktirebilmenin yollarını aradığı yahut ölümü tercih ederek yaşamlarını sonlandırmak suretiyle bu süreyi kısaltmak istedikleri görölmektedir. Ancak hiç kimsenin kendisi için takdir edilen ömrü uzatma yetkisi olmadığı gibi öne çekme yetkisi de olmadığına göre insanın, yaşam süresini kendisi belirleyip istediği zaman ölme tercihinde bulunma yetkisi de yoktur.

2.3. Ölmeyi İstemek Yasaktır:

İşlerinin yolunda gitmemesi, iş, aile ve sosyal hayatındaki sorunların etkisinde kalarak hayatın kendisi için anlamsız ve çekilmez bir hale gelmesi veya geleceği ile ilgili ümitsizliğe kapılması gibi sebepler sonucu kişiler, yaşamlarını sonlandırmayı tercih

edemeyecekleri gibi ölümü bile temenni edemezler. Hayattan bunalan kimselere Hz. Peygamberin tavsiyesi şu olmuştur: “*İnsan ölümü istememelidir. Ancak hayat kendisine çok ağır geliyorsa, “Allah'ım hayırlı oldukça bana ömür ver; ölüm hayırlıysa canımı al”* şeklinde dua edebilir (Buhari, Deavât, 30). Hadisten de anlaşılacağı üzere ölüm temennisinin bile hoş karşılanmadığı bir konuda, onun bütünüyle yok edilmesi söz konusu olmamalıdır.

2.4. Ölme İsteği İnsanın Doğasına Aykırı Patolojik Bir Taleptir:

İnsanın doğası/yaratılış fitratı' (Tâhir b. Âşûr, 1988) ölümü arzu etmeyecek yapı ve niteliktedir. Kur'an'ın beyanına göre insan esasen ölümsüz olmayı arzu eder (Kur'an-ı Kerim 21:34-35) ve ölmek istemez (Kur'an-ı Kerim 4:80). Ancak belirlenen bu sondan kurtulan olmadığını görüp bilmesine rağmen böyle garip bir arzu taşır. Bu da ölüm tercihinin arzu edilenden farklı olduğu göstermektedir (Kur'an-ı Kerim 63:11). Ünlü psikolog Freud'un dile getirdiği gibi “kimse kendisinin öleceğine inanmaz ve bilincimiz sanki bizler ölümsüzmüş gibi davranır. Dolayısıyla hasta da olsa yaşamı sona erdirme kararı, insan doğasına aykırı ve akıl yürütme ilkeleri ile bağdaşmayan patolojik bir olgu olup (Eren, 1987), hukuken de geçerli kabul edilecek nitelikte bir tercih değildir.

2.5. Yaşama Hakkı Öncelikli Temel Bir Haktır:

İslâm'ın getirmiş olduğu hükümlerin asıl gayesi, insanların maslahatlarına olan şeyleri geręekleřtirmek ve yaratılış hususunda gözetilen maksatları korumaktır. İslâmî teşriin temel gayeleri olan ve muhafazası hedeflenen faydaların önem derecesi bakımından ilk sırada yer alan ve zarûriyyât adı verilen maslahatlar mekâsıd-ı hamse adı altında dinin, canın, aklın, neslin ve malın

korunması şeklinde sıralanmaktadır. Bunların kendi arasında kuvvetliden daha az kuvvetliye doğru sıralanması hususunda usulcüler arasında bir ittifak olmasa da genel eğilim dinin, canın, aklın, neslin ve malın korunması şeklinde (Gazâlî, 1904, I, 288). Dolayısıyla dini korumaya yönelik olan maslahat diğerlerine tercih edilir. Ancak can tehlikesi olduğunda onun korunması, öncelikli temel hak vasfı kazanmaktadır. İnsanın yaşaması için dinin birtakım emirlerinin terkedilebileceği ve yasaklarının mubah sayılacağının kabul edilmesi bunu göstermektedir. Nitekim bu kural gereğince, “*Gönlü imanla dolu olduğu halde, inkâra zorlanan hariç, kim iman ettikten sonra Allah’ı inkâr eder, kalbini inkâra açık tutarsa, Allah’ın gazabı onların üzerindedir.*” (Kur’an-ı Kerim 16:106) ayetinin beyanına göre inkara zorlanan kişinin, canını kurtarmak için inkâr ettiğini söylemesine ruhsat verilmiştir. Yine insanın yaşamı tehlikeye girdiği durumlarda zaruret hali hükümleri gereğince yaşam riskini ortadan kaldırmak gerekli görölmüştür. Hayatta kalmayı sağlamak için dinin farz kabul ettiği bazı yükümlölüklerin düşeceği kabul edilmiştir. Diğer yandan dinen haram olan yasakların, yaşamı kurtarmak için mubah olacağı ileri sürölmüş ve bu “*Zaruretler mahzurlu şeyleri mubah kılar*” (İbn Nüceym, 1985, 85) şeklinde ifade edilen fıkıh kuralı halini almıştır. Bu sebeple açlık ve susuzluk nedeniyle hayati bir tehlike ile karşılaşan kişinin, dinen haram olan ölü hayvan veya domuz etini yiyebilmesi, haram olan şarabı içebilmesi bu ilkenin gereğidir (Kur’an-ı Kerim 2:173; 5:3; 6:145; 16:115; ez-Zuhayli, 1982). Aynı şekilde “*zorluk kolaylığı celbeder*” (İbn Nüceym, 1985, 75), “*iş zorlaştığında kolaylaştırılır*” (İbn Nüceym, 1985, 84) şeklindeki fıkıh kaideleri gereğince, zorluk ve meşakkatin yaşamı tehlikeye düşürmesi söz konusu ol-

duğunda kolaylık tercih edilir. Soğuk günlerde su kullanmayıp “teyemmüm” yapmak (Kur’an-ı Kerim 2:267; 4:43; 5:6), ayakları yıkamayıp meshetmek (Buhârî, Vüdû’, 35; Müslim, Tahâret,72; Ebû Dâvud, Tahâret, 12; Tirmizî, Tahâret,45; en-Nesâî, Tahâret,15; İbn Mâce, Tahâret, 39; Dârimî, Vudû’,3; Muvatta’, Tahâret, 41; Ahmed b. Hanbel, I/14) sözü edilen anlayışın uygulamaya akseden diğer örnekleridir. Bütün bunlar İslam fıkında, yaşamın korunmasının öncelikli bir hak olduğunu göstermektedir. Bir başka deyişle yaşamaktan vazgeçip ölüm tercihinde bulunmayı haklı kılan istisnalar yoktur. Dolayısıyla İslam’da, insanın yaşamını sürdürmesi asıl ve öncelikli bir değer olarak kabul edildiği görölmektedir. Üstelik bu değerin tehlikeye düşmesi halinde, ondan üstün olarak ilk sırada zikredilen dinin korunması değerinin dahi önüne geçtiği anlaşılmaktadır. Bu bakımdan yaşama hakkı, ölmeyi tercih ederek kendisinden vazgeçilebilecek bir hak değildir.

3. Yaşamayı Tercih Etme Yükümlölüğü:

Öncelikli temel bir hak olan yaşama hakkı ile ölüm arasında seçim yapma durumuyla karşılaşan insan, hayatta kalmayı tercih etmekle yükümlü tutulmuştur. Ölümü tercih etmek, İslam’ın hayata bakışı ile bağdaşmaz. şartlar ağır ve sıkıntılı olsa da yaşamak için mücadele etmek zorunludur. Kur’ân’ın “*kendinizi öldürmeyin*” (Kur’an-ı Kerim 4:29) ayeti mucibince, hayatın getirdiği zorluklar karşısında direnerek yaşamayı bırakarak ölümü seçmek ve intihar yasaklanmıştır (Makale, İntihar). Hatta ölüm talebinde bulunmak dahi yasaktır (Makale, Ölüm Temennisi).

Yaşamak ile ölmek arasında tercihte bulunmak gerektiğinde seçimin yaşamak yönünde olması gerektiğini gösteren birçok

örnek hüküm bulunmaktadır. Hatta bu hükümler ikrah, zaruret, meşakkat ve meşru müdafaa gibi birer nazariye halini almıştır. İslâm hukuk literatüründe insanın iradesi dışında bir işi yapmaya zorlanması demek olan ‘ikrah’ nazariyesine göre, dinin bir yaşağını çiğnemek veya bir emrini terk etmek ile ölüm arasında tercihe zorlanan kişinin yaşamayı tercih ederek şeklen din dışına çıkacak sözler söylemesi neticesi ölümden kurtulmasında dinen bir sakınca olmadığı bizzat Kur’an tarafından beyan edildiği yuvarıda dile getirilmişti (Kur’an-ı Kerim 16:106; 4:97-98; Cessâs, 1985, V, 13). Peygamber (as) da “zorlanılan şeylerden dolayı sorumluluk yoktur” (Buhârî, Hudûd, 22; Talâk, 11; Ebû Dâvud, Hudûd, 17; Tirmizî, Hudûd, 1; İbn Mâce, Talâk, 15; Dârimî, Hudûd 1; Ahmed b. Hanbel, el-Müsned, VI, 100, 144) açıklaması ile ikrah halinde söylenen söz ve işlenen eylemlerden dolayı failinin sorumlu olmayacağını belirtmiştir. İslam hukukçularının bu naslara dayanarak geliştirdikleri ikrah teorisine göre, ikrah halinde haram olan yiyecek ve içeceklerin mubah olacağı belirtilmiştir (İbn Kudâme, ty, VIII, 309; el-Merdâvî, 1957, X, 231). Hatta böyle bir durumda, esasen haram olan bu maddeleri yemek veya içmek suretiyle canı kurtarmanın vacip (İbn Âbidîn, 1984, VI, 133; er-Remlî, 1984, VII,257) buna rağmen ‘ruhsatla amel etmeyip ölümü tercih etmenin ise günahkâr olmaya neden olabileceği ileri sürülmüştür (Serahsî, 1978, XXIV, 137).

Dinin yasak ettiği bir şeyi yemeye veya yapmaya mecbur bırakan durum diye tanımlanan zaruret nazariyesinde de yaşamayı tercih etmenin gerekliliğine işaret eden hususlar bulunmaktadır. Kur’an ayetleri (Kur’an-ı Kerim 6:119; 2:173; 5:3; 6:145; 16:115) ile Peygamber’in hadislerinin hukuki dayanağını oluşturduğu zaruret nazariyesinde mahzurlu şeylerin mubah

hale gelmesinin altındaki amaç budur. İslâm hukukçuları da insan hayatının tehlikeye düşmesinin söz konusu olmasını zaruret hali kabul ederek böyle bir durumda bazı dini yasakların mubah olacağını belirtmişlerdir (Serahsî, 1978, XXIV 48) İbn Âbidin, 1984, VII, 135; Merdâvî,1971, X, 369). Zaruret miktarının aşılması ve başka bir can kaybına neden olunmaması koşulu ile zaruret halinde haramın mubah olacağını beyan etmişlerdir (Serahsî, 1978, XXIV, 48; İbn Âbidin, 1984, VI, 133; İbn Rüşd, 1904, II,332; Şirâzî,ty, I,251 ; Nevevî, 1956, XVIII, 394; İbn Kudâme, ty. VIII,601; Merdâvî, 1971, X, 376). Örneğin Hanefî ve Şafîî hukukçularına göre şiddetli susuzluk sebebiyle hayatı tehlikeye giren bir kişi, bu halden kurtulacak ölçüde olmak şartıyla haram olan içeceği veya diğer maddeleri alabilir (İbn Âbidîn, 1984, VII, 135; el-Merdâvî, 1971, X, 229). İmam Mâlik ve Ahmed b. Hanbel, susuzluğu gideren madde olarak kabul edilmesi halinde haram içeceğin mubah sayılacağını belirtmiştir (İbn Rüşd, 1904, I, 461; Desûkî, ty. IV, 353; İbn Kudâme, ty, VIII, 308-309; İbnü’l-Kayyim, 1973, III, 114). Diğer yandan zaruret nazariyesinin bir gereği olarak hastalığın teşhis ve tedavisinde erkek ve kadın doktor ayrımı yapılamayabileceği belirtilir (İbn Nüceym, *el-Eşbâh*, 85; Suyûtî, *el-Eşbâh*, 76). Hanefî hukukçuları şarap gibi alkollü içeceğin tedavi amacıyla kullanılabilceğini söylemişlerdir (Serahsî, 1978, XXIV, 9, İbn Nüceym, 1985, 85; Suyûtî, 1987, 76). Tedavi edeceği kesin olarak bilindiği ve daha tehlikeli bir duruma yol açacak yan etkisi bulunmadığında tedavi olmanın farz olduğu hükmünü bütün İslam hukukçuları benimsemişlerdir (Desûkî, ty, IV, 353; İbn Kudâme, ty. VIII, 309; Remlî, 1984, IV, 188; Ayrıca bk. Cezerî, ty,I, 8; Karafî, ty, IV,184; Merdâvî, 1971, X, 82).

Görüldüğü gibi İslâm hukukçularının çoğu, zorda kalan veya zorlanan kişinin canını kurtarmak için zaruret hali ile ikrahın gerekli kıldığı ruhsatla amel etmenin vacip olduğu (İbn Rüşd, 1904, II, 336; Suyûtî, 1987, 82), ruhsatla amel etmeyerek ölen kişinin, helal kılınan şeylerle hayatını kurtarma imkânını kullanmadığı için sorumlu ve günahkâr olacağı görüşü de tercihin yaşamaktan yana olması gerektiğini gösteren önemli bir veridir. Hanefîlerin ‘zâhiru’r-rivâye’, Şâfiîlerin ‘sahih’, Hanbelîlerin ‘muhtâr’, Mâlikîlerin ‘mezhep görüşü’ olarak kabul ettikleri (Serahsî, 1978, XXXIV, 48; Kâsânî, 1974, VII, 176; İbnü’l-Hümâm, 1897, VII, 298; Karafî, ty IV, 183; Şîrâzî, ty, I, 250; İbn Kudâme, ty., VIII, 595; İbn Hazm, 1928, VIII, 381) bu hükmün hukukî dayanağı “*kendinizi öldürmeyin*” (Kur’an-ı Kerim 4:29) ve “*kendi elinizle kendinizi tehlikeye atmayınız*” (Kur’an-ı Kerim 2:195) mealindeki ayetler ile “*iyi bil ki, üzerinde nefsinin de hakkı vardır.*” (Buhârî, “Savm”, 51; Müslim, “Sıyâm”, 35), “*Allah, şifasını yaratmadığı hiçbir hastalık vermemiştir*” (Buhârî, “Tıb”, 4; Müslim, “Selâm”, 69; Ebû Dâvud, “Tıb”, 1; Tirmizî, “Tıp”, 2; İbn Mâce, “Tıp”, 12; Dârimî, “Eşribe”, 6; Muvatta’, “Hacc”, 100; Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, III, 421) mealindeki hadislerdir.

İnsan hayatı için tehlike ve zorluk arz eden fiiller de *meşakkat* olarak değerlendirilerek kolay olanın tercih edilmesi uygun görülmüştür. Birçok ayet ve hadis insanlar için zorluklar karşısında kolaylığın tercih edilmesi esası getirilmiştir (Kur’an-ı Kerim 2:185; 4:28; 22:78; Buhârî; Hudud, 10; Müslim, “Selâm”, 69; Ebû Dâvud, “Tıb”, 1; Tirmizî, “Tıp”, 2; İbn Mâce, “Tıp”, 12; Dârimî, “Eşribe”, 6; Muvatta’, “Hacc”, 100). Yukarıda da belirtildiği gibi teyemmüm, ayakları yıkamayıp mesh etmesi gibi zorluğu ve meşakkati kaldıran ruhsatların

yanı sıra, yolcu ve hastanın Ramazan orucu tutmayı bırakıp başka günlerde kaza etmesi, çok yaşlı veya iyileşme ümidi olmayan derecede ağır hasta olanların tutamadığı oruçlarına karşılık fidye vermesi, sözü edilen prensibin tatbikini teşkil eden birçok örnekten sadece bir kaçıdır. “*Zorluk kolaylığı celbeder*” (İbn Nüceym, 1985, 75), “*iş zorlaştığında kolaylaştırılır*” (İbn Nüceym, 1985, 84; Suyûtî, 1987, 76) gibi kaideler ibadetlerden cezalara kadar İslâm hukukunun birçok tikel olayı için çözüm kaynağı olmuş, İslâm hukukçularının içtihatlarına hukuki dayanak teşkil etmiştir. Meşakkat halinde güçlüğü giderme ve kolaylaştırma ilkesi ile ulaşılmak istenen hedeflerden biri de insan hayatına yönelik tehlikelerin önünü almak, tehlike ile yüz yüze gelinmiş ise bundan kurtulmayı sağlamaktır. İmam Şâfiî’nin beş kısma ayırdığı ruhsat türlerinden biri, kendisiyle amel edilmesi vacip olan ruhsattır. Buna göre açlık ve susuzluktan dolayı ölümle karşı karşıya kalan kişi orucunu açmak/iftar zorundadır. Bunun sebebi yine hayatı korumaktır (Gazzâlî, 1904, I, 64; Amidî, 1967, I, 68). Ruhsatı dört kısma ayıran Hanefîler de meşakkat halinde vacibin/farzın terkinin mubah görmüşlerdir. Hasta veya yolcunun oruç tutmama ruhsatı bunun örneklerindedir (İbn Nüceym, 1985, 75). Diğer yandan, ölüm veya büyük zarar görme ihtimali bulunan durumlarda, zorluk ve güçlüğü yok eden ruhsatla amel etmemek isyan olacağından böyle hareket eden bir kişi, Allah’ın hakkı olan cana yönelik cinayet işlemiş sayılır. Yine Malikî fakihlerinden Karafî, can veya organ kaybı riski bulunan bir hastanın oruç tutmasını haram olarak değerlendirmiştir. Görüldüğü üzere her iki ilkenin de temel amacı insanın hayatını tehlikeden uzaklaştırmaktır.

Yaşamaktan yana tercihte bulunmanın gerekli olduğunu gösteren bir diğer nazariye,

kişinin can, namus ve malına yönelik haksız saldırıları savmak için izin verilen ‘meşru müdafaa’ hakkıdır. “*Size saldırıya size saldırdıkları gibi siz de saldırın*” (Kur’an-ı Kerim 2:194) ayeti ile “*Ailesi, malı ve dini için öldürülen şehittir*” (Buhârî, Mezâlim, 33; Müslim, İmân, 226; Eb Dâvud, Sünnet, 29; Tirmizî, Diyât, 21; Nesâî, Tahrîm, 22; İbn Mâce, Hudûd, 21; Ahmed b. Hanbel, I, 79, 187, II, 163, 193, 205) hadisi gibi nasların hukuki dayanağı olan ve bir nazariye halini almış olan ilkeye göre tecavüze uğrayan bir kişi misli ile mukabelede bulunma hakkına sahiptir (Cessâs, 1985, I, 327; Kurtûbî, 2005, Kurtûbî, 2005, II, 357). Hanbelîler hayatın normal akışı içinde yapılan haksız saldırıya karşı savunmada bulunmanın mutlak olarak vacip olduğunu belirtmişlerdir. Hatta fitne halinde dahi savunmayı caiz görmüşlerdir (İbn Kudâme, ty. VIII, 329; Merdâvî, 1971, IX, 476; Hıcvâî, ty., 289-290). İslâm hukukularını böylece ilke olarak haksız saldırılar karşısında savunmadan dolayı cezâî sorumluluğun olmayacağını kabul etmişlerdir. Daha da önemlisi haksız saldırı karşısında savunma yapmayıp ölmeyi tercih etmenin günahkâr olmaya yol açacağını belirtmişlerdir (bkz. Kâsânî, 1974, VII, 274; İbn Âbidin, 1984, V, 481; Karafî, ty, IV, 183; Heytemî, ty. VIII, 408; İbn Kudâme, ty. VIII, 330; Hıcvâî, ty., IV, 290).

Bütün bunlar gösteriyor ki, ölümü değil yaşamayı tercih etmek esastır. lme tercihi anlamı taşıyan eylemler hukuka aykırıdır. Zira lm tercih, yaşamı değersiz kılmaktır. Kişinin hiçbir surette yetkisi olmayan bir konuda tasarrufta bulunması sebebiyle bir tür yetki aşımıdır. Başta İslam’ın temel kaynakları Kur’an ve Sünnet tarafından belirlenen ilke ve kurallara, İslam hukukçularının bu çerçevede geliştirmiş oldukları te-

mel fıkıh kaidelerine aykırı olması sebebiyle hukuka aykırı bir eylem olarak değerlendirilir. Haksız yere ve yetkisiz olarak insanın yaşamını sonlandıran bir eylem olması sebebiyle cezai müeyyide gerektiren bir özellik de taşımaktadır.

3.1. Yaşamı Tehlikeye Sokmama ve Koruma Ykmllğ:

İnsan kendisine bahşedilen yaşamını tehlikeye sokacak ve ölümle sonuçlanacak olan yahut yaşam kalitesini düşürecek durumlardan sakınmakla yükümlüdür. “*Kendinizi kendi elinizle tehlikeye atmayın*” (Kur’an-ı Kerim 2:195) ayeti bunu amirdir. Bu ayetin mucibince, her ne türlü olursa olsun hayatı riske atacak girişim ve davranışlardan uzak durmak her bireyin dini ve hukuki vazifesi olarak görülür. Bu kapsamında, lme yol açma ihtimali olsun veya olmasın, kişinin kendisinin veya diğer insanların sağlığını korumanın ve sağlık açısından riskli durumlardan kaçınmanın yer aldığı söylenbilir. “*Veba olan yere girmeyiniz, oradan ayrılmayınız*” (Buhârî, “Tıb”, 30; Müslim, “Selâm”, 32) hadisi sağlığın korunmasına yönelik tedbirlerden birini beyan etmektedir. Zira sağlıklı olmak ve sağlıklı kalmak yaşamın kalitesi için gerekli olduğu kadar yaşamın korunması için de gereklidir. Bu içerikli naslar, yaşamı tehlikeye sokacak eylem ve davranışlardan sakınılması gerektiğini belirtmesi bakımından yaşamın korunması gereken bir değer olduğunu göstermektedir.

Hastalıklardan korunma ve tedavi olmaya dair emir ve tavsiyeler de yine hayatı koruma yönünde bir tedbir olarak anlaşılmalıdır. Herhangi bir sebeple sağlığını kaybeden kişinin, bu benim kaderimdir deyip hastalığını iyileştirecek çarelere başvurması tasvip edilmeyen bir davranış olarak kabul edilmektedir. Bu anlayış kişinin ken-

dini bile bile tehlikeye atması anlamına gelir. İslam hukukçuları özellikle mevcut tedavi yöntem ve araçlarının hastalığı tedavi edeceği bilinen durumlarda tedavi olmanın bir yükümlülük olduğunu belirtmektedirler (İbn Âbidîn, 1984, V, 249). Dolayısıyla yaşamının herhangi bir diliminde ve birtakım sebeplerle sağlığı bozulan kişilerin tedavi olmaları bir yükümlülüktür. Hz. Peygamber (as) “Allah, şifasını yaratmadığı hiçbir hastalık vermemiştir” (Buhârî, “Tıb”, 4; Müslim, “Selâm”, 69; Ebû Dâvud, “Tıb”, 1; Tirmizî, “Tıp”, 2; İbn Mâce, “Tıp”, 12; Dârimî, “Eşribe”, 6; Muvatta’, “Hacc”, 100; Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, III, 421) beyanıyla hastalanan kişilerin tedavi yollarını aramalarına dikkat çekmiştir. Yine “tedavi olunuz” (Buhârî, “Tıb”, 1) mealindeki hadisiyle tedavi olmanın gerekli oluşuna vurgu yapmıştır. Koruyucu tedbirlere azami şekilde riayet ederek sağlığı korumak ve eğer hasta olunmuş ise eski sağlığına kavuşmak için tedavi olmak ile ilgili yükümlülükler, yaşamı bırakıp ölümü tercih etmenin İslam’ın temel kaynaklarında yer alan nassların ruhu ve bu kaynakları hukuki görüşlerine dayanak yapan İslam hukukçularının temel yaklaşımları ile bağdaşan bir davranış olmayacağını göstermektedir.

3.2. Yaşamın Emanet Olması

İnsanın dünya hayatında yer alması kendi elinde olmayıp yegane yaratma gücüne sahip Allah tarafından tevdi edilmiştir. Yaşama hakkı, Allah tarafından verilen bir hak olması hasebiyle üzerinde tasarruf edilebilen temlik bir hak olmayıp emanet olarak verilmiştir. İslâm nazarında hayat insana bahşedilen bir emanettir. Emanetin İslam fikhindeki hükmü, onun korunup kolanmasının zorunlu oluşudur. Sağlığın korunup kolanmasından, kaybedilmesi halinde eski sağlıklı duruma kavuşturulma-

sına kadar geniş bir anlam yelpazesini içeren “*Kendi elinizle kendinizi tehlikeye atmayın*” (Kur’an-ı Kerim 2:195) ayetinin ortaya koyduğu yükümlülük yaşamın emanet olduğu anlamını da kapsamaktadır. Yine Hz. Peygamberin “*hasta olmadan sağlığın kıymetini bilin*” (İbn Şeybe, 1989, VII, 77; Beyhakî, 1990, VII, 263) anlamındaki uyarısı ile “*iyi bil ki, üzerinde nefsinin de hakkı vardır.*” (Buhârî, “Savm”, 51; Müslim, “Sıyâm”, 35) hatırlatması da, her birey için yaşamın bir emanet olduğuna işaret etmektedir. Yine Hz. Peygamber’in, beden sağlığına ve yaşamın devamına zarar verecek tarzda ibadet etmeyi yasaklamış (bk. Buhârî, “İman”, 13; “Nikâh”, 1, 8; Müslim, “Nikâh”, 5, 8; “Fazâil”, 127) olması sözü edilen insani değerlerin korunması ve kolanmasının gerekli oluşunu beyan eden bir diğer delildir. Diğer yandan İslâm hukukçularının da, ibadet ve riyazet gibi esasen meşru olan eylemlerin sağlığı bozulmasına ve kaybına yol açacak düzeyde olmaları halinde yapılan bu amellerin gayr-i meşru sayılacaklarını belirtmiş olmaları (Damat, 1909, II, 524) aynı kapsamda hukuki bir ilkedir. Bütün bunlara göre yaşamın insana bahşedilmiş bir emanet olarak kabul edilmesi ve emanet hükmünün de onun konusunu teşkil eden yaşama hakkını bırakıp ölümü tercih etmenin her türlü dayanaktan yoksun gayr-i meşru bir davranış olacağı aşikâr gözükmektedir.

3.3. İnsan Yetkili ve Görevli Kılınmıştır:

İnsanın yaşam ile ölüm arasında tercihini yaşamaktan yana kullanmasının gerekli oluşunu gösteren bir başka gerekçe de, insanın yaratılış amaçlarından birinin kendisine bir takım görevler yüklenmiş olmasıdır. İnsan yeryüzünde Allah’ın halifesi olarak tavsif edilmiştir (Kur’an-ı Kerim 6:165). Bütün varlıklar insanın emrine amade kılınmıştır (Kur’an-ı Kerim 22:65;

14:33). O, yeryüzünü mamur etmekle vazifelidir. Bu ve benzeri vazifelerin yerine getirilebilmesi insanın yaşaması ve yaşatılması ile mümkün olur. Aydınlanma dönemi yazarlarından Montaigne dediği gibi yaşamak köle olmak değildir. Bilakis insanın yaşaması hayata hükmetmesi ve dünya hayatını kendisi ve bütün canlılar için yaşanabilir bir hayat olmasını sağlamaktadır.

3.4. Yaşam Hakkının Feragat Edilemez ve Başkasına Devredilemez Oluşu:

Temel haklar arasında yer alan yaşama hakkı devredilemez ve vazgeçilemez nitelikte bir haktır. İslam hukuk doktrininde yaşam hakkından feragat etmek ve onun başkalarına devretmek caiz görülmemiştir. Esasen hak nazariyesinin esaslarından biri, sahibinin hakkını kullanmak isteyebileceği gibi kullanmak istemeyebilir veyahut isterse başkalarına devredilebilir olmasıdır. Yaşamak bir hak olması itibariyle hakkın genel esaslarına tabi olmakla birlikte bir istisna konusu teşkil etmektedir. Bu sebeple yaşamak temel hak olup onun başkalarına devri veya ondan feragat söz konusu olamaz. Eğer bir haktan feragat veya onun başkasına devri hakkın bütünüyle ortadan kalkmasına yol açıyor ise, böyle bir durumda devir ve feragat hukuken meşruiyetini kaybeder. İşte yaşama hakkının devri ve ondan feragat böyledir. Böyle bir tasarruf yaşama hakkını, geri dönülemez biçimde temelli kaybetmektir. Bu bakımdan İslâm hukukçuları, kişilerin, temel haklarını bütünüyle ortadan kaldırmaya yönelik feragat veya başkalarına devrini hukuka uygun ve meşru kabul etmemiştir (İbn Âbidîn, 1984, V, 540). Bir başka deyişle kişilere, yaşamları üzerinde ondan bütünüyle mahrum kalmalarına yol açacak bir

tasarrufta bulunma yetkisi tanınmamıştır (Kâsânî, 1974, VII, 256). İnsanın kendini veya başka birinin öldürmesi, yaşama hakkının bütünüyle yok edilmesi demektir. Hâlbuki hayat, Yaratıcı tarafından insana emanet olarak verilmiş ve yukarıda da belirtildiği gibi korunması, kollanması istenmiştir. İster doğrudan öldürme suretiyle olsun, isterse yaşamını devam ettirebilecek imkânların ve nimetlerin elinden alınması suretiyle olsun, hiçbir insanın yaşama hakkına son verilemez.

İslâm hukukundaki hak tasnifinin en yaygın şekli olan Allah hakkı-kul hakkı ayrımında Allah hakkının baskın olduğu haklarda³ ferdin tasarruf imkânı oldukça sınırlıdır. Fertler kendiliklerinden bu hakları iskat edemezler ve onlar üzerinde diledikleri gibi tasarrufta bulunamazlar (İzz b. Abdisselâm, 1966, 61; Karafî, ty. I, 141; Şâtîbî, ty., II, 320-321). İnsanın yaşama hakkı bu tür haklar arasında yer almaktadır. Dolayısıyla kişiler kendi hayatlarını ve sağlıklarını tehlikeye atacak eylemler ve tasarruflardan sakınmaları bir yükümlülüktür (Şâtîbî, ty, II, 377).

Kişilerin bizzat kendileri yaşamları üzerinde feragatte bulunamayacağı gibi başkaları da bulunamaz. Başkası adına feragat eden, adına tasarrufta bulunduğu kişinin kanunî temsilcisi, kamu görevlisi veya yetkili olması hükmü değiştirmez. Buna göre hastanın yakınları veya kanuni temsilcilerinin ötenazi talebi veya izni hukuka aykırıdır. Bu hüküm, İslâm hukuku kaynaklarında yer alan ve babasının veya kardeşinin talebi üzerine bir kimseyi öldürenin bu fiilinden sorumlu olacağını belirten içtihatla aynı mahiyettedir (Kâsânî, 1974, VII, 256). Yaşama hakkının bu nitelikleri taşıyan bir

³ Yaşama hakkı, bünyesinde kul hakkını da içermiş olsa da Allah hakkının baskın olduğu haklardandır. Kul hakkını ilgilendiren yönü olmakla birlikte, Allah'a karşı sorumluluk içermesi ve toplumun huzur

ve düzenini ilgilendiren haklardır. Bu tür haklarda kişilerin af, fergat ve sulh gibi tasarruf yetkileri yoktur. Bkz. Ali Bardakoğlu, "Hak", DİA, c.XV, 139-151

hak olması ondan feragat ederek ölümü tercih etmenin hukuka aykırı bir davranış olduğunu gösterir. Yine devredilemez nitelikte olması, hasta yakınlarının veya yetkili organların, bir kişinin yaşamını sonlandırmaya yönelik izin ve kararlarının hukuken meşru bir tasarruf kabul edilemeyeceği anlamını taşır.

4. İnsan Yaşamının Dokunulmaz Oluşu:

Yaşamak ile ölmek arasında tercih etme konusuna temel teşkil eden hususlardan biri de insan yaşamının dokunulmaz nitelikte kabul edilerek koruma altına alınmış olmasıdır. Canın korunması ilkesi, kişiyi hem kendisine ve hem de başkalarına karşı koruyan bir ilkedir. İnsan yaşamının dokunulmaz oluşu Kur'an ve Sünnet ile sabit bir hükümdür. Bir kişinin başka birinin yaşamına dokunması yasaklanmıştır. “Allah'ın haram kıldığı cana kıymayın” (Kur'an-ı Kerim 17:33; 5:32) ayeti ile insan başkalarına karşı korunmuştur. “Kendinizi öldürmeyin” (Kur'an-ı Kerim 4:29) ayeti ile kişi kendisine karşı korunmuştur. Yine Hz. Peygamber (as) Veda Hutbesi'nde “Bu günün, bu ayın ve bu beldenin nasıl dokunulmazlığı varsa, kanlarınızın da aynı şekilde dokunulmazlığı vardır” (Buhârî, “Hudûd”, 9; Müslim, “Hacc”, 19) sözleri de aynı ilkenin sünnetteki karşılığıdır. Yine “Yedi helak edici şeyden sakınınız. Bir tanesi de haklı durumlar müstesna Allah'ın haram kıldığı cana kıymaktır.” (Buhârî, Hudûd, 45; Vasâyâ, 23, Tıb, 48; Müslim, İmân, 38, 144; Ebû Dâvud, Vasâyâ, 10) şeklindeki rivayetler böyle bir fiilin büyük günahlar arasında sayıldığını ve dolayısıyla haram olduğunu apaçık bir şekilde ifade etmektedir. Yaşama yönelik bu yasağa rağmen onu ihlal edenlerin “büyük günah' işlemiş olmak” (Buhârî, “Hudûd”, 44; Tirmizî, “Tefsîri's- Sûre”, 4; Nesâî, “Tahrîm”, 3; Dârimî, “Diyât”, 9; Ahmed b. Hanbel, el-

Müsned, II, 201) ve “*ebedî olarak cehennemde kalmak*” (Kur'an-ı Kerim 4:93) uhrevi, “*kıyas*” (Kur'an-ı Kerim 2:178; 5:45) ve “*diyât*” (Kur'an-ı Kerim 4:92) gibi dünyevî müeyyidelerle yaşamın dokunulmazlığı teminat altına alınmıştır. Bir insanı haksız yere öldürmenin bütün insanları öldürmek gibi kabul edilmesi (Kur'an-ı Kerim 5:32) dokunulmazlık ilkesine verilen önemin bir başka kanıtıdır. “*Kendinizi öldürmeyiniz*” âyeti, bir insanın kendisini bizzat kendi eliyle öldürmemesi gerektiğine işaret ederken, kendisinin öldürülmesine sebep olacak bir iş yapıp neticede kendisinin ölmesi veya öldürülmesine yol açacak davranış ve eylemlerden sakınmasının gerekli oluşuna, aksi halde kişinin kendisini öldürmüş olacağına işaret eder.

4.1. İntiharın Yasaklanmış Olması:

İslam ve onun hukuk düzeninin adı olan İslam hukukunda ölmenin tercih etmenin hukuka aykırı bir davranış olarak kabul edilmesinin bir başka gerekçesi, bizzat kişinin kendini öldürmesi demek olan intiharın yasaklanmış olmasıdır. Kişinin kendi kendini öldürmesi olarak tarif edilen intiharın yasaklanması can dokunulmazlığının bir diğer kanıtıdır. Varlık âleminde her şeyin Malikinin Allah olduğu kabul edilen İslam'da, bir kimsenin başkasının canına kastetmesinin haramlığı gibi kendi nefesine kıyması da haramdır. Hatta kişinin kendini öldürmesi de büyük bir cürüm olarak görülmüştür. İslâm âlimleri arasında bir kişinin Müslüman olarak vefat etmiş olmasının tescili kabul edilen ve yalnız Müslüman olarak ölenler için uygulanan cenaze namazını kılmak, başkasını katleden katil için tartışılmaz iken intihar edenin cenaze namazının kılınıp kılınmayacağı tartışma konusu haline gelmiştir. Büyük günahlardan sayılan intihar İslâm'da şiddetle yasaklanmış ve kişiyi ebedi cehenneme götürecektir.

kadar ağır ve çirkin bir fiil olarak grlmştr. Dolayısıyla insanın kendi yaşamını sonlandırmaya hakkı yoktur ve her şahıs, hayatını devam ettirmekle yükümlüdür. İşlam hukukçuları intihar girişimin toplumda heyecan ve tedirginlik oluşturmasının yanı sıra kişinin ailesi ve yakınlarına karşı sorumluluğunun ihlli anlamı taşıması sebebiyle intiharı sosyal bir suç olarak kabul etmişlerdir. Bu itibarla İşlm hukukçuları ölümün meydana gelmediği durumlarda intihar teşebbüsünde bulunan kişiye ceza verilebileceğini hükme bağlamışlardır (Kaya, 2004).

4.2. Acı ve İstirapların lme Tercihinin Gerekeşi Olamayacağı:

Ümitsizlik, tükenmişlik vb psikolojik bunalımlar ölmeye gerekçe yapılamayacağı gibi acı ve ıstirapların da gerekçe yapılıp yapılamayacağı üzerinde durulması gereken bir husustur. Zira tenazi uygulamasında acı çekmekte olan hastanın acılarını dindirmek söz konusu edilmektedir. Her insanın ve hatta her canlının yaşama hakkı olduğunu ve haksız yere hiçbir cana kıymanın hoş görülemeyeceğini belirten İşlam dini ve onun hukuk nizamı bu konuda da acı çekmenin bir insanın yaşamını sonlandırmaya gerekçe yapılamayacağı anlayışı sergilemektedir. İşlam hukukunun temel kaynaklarından olan Sünnet bu hususta belirleyici olmuştur. Hayber savaşında yaşanan olayda bu konuda şu bilgiler yer almaktadır: Savaşta cesur ve yiğitçe savaşan, kahramanlık ve yararlılık gösteren bir sahabe yaralanmış ve yarasının acısına dayanamayarak, çantasındaki oku göğsü ile yer arasına koyup üzerine yatmak suretiyle ölümünü hızlandırmıştır (Buhari, Hayber, 38). Rasulullah (sav), onun savaşta gösterdiği kahramanlığa rağmen bu şekilde kendini öldürmesini “ahiretteki cezası cehennemdir” şeklindeki sözlerle değerlendirmiştir. Grldği gibi hadis, çekilen acı ve

ıstirapların ölümü tercih etmenin mazereti olmayacağını ve uhrevi ceza gerektireceğini ortaya koymaktadır.

5. Hiç Kimsenin Bir İnsanın Yaşamını Sonlandırma Tercihinde Bulunma Yetkisi Yoktur:

Bir ferдин kendi canı üzerinde tasarrufta bulunarak ölmeyi tercih etme hak ve yetkisi olmadığı gibi bir başkasının yaşamına son verme hak ve yetkisi yoktur. Böyle bir kararı verecek olanın hekim, hâkim veya hastanın yakınlarının olması bu kuralı değiştirmez. Bir kişinin yaşamına son vermek sağlık çalışanlarının görev tanımları içinde olmadığı gibi adalet personelinin de takdir ve hüküm verme yetkisi içinde değildir. Yine hastanın yakınlarının onun kanuni temsilcisi ve halefleri olması onlara da böyle bir yetki vermemektedir. Zira bir şahsın kanuni temsilcisi olmak, temsilcisi olduğu kişinin hukukun kendisine tanınan bir hak ve yetkinin asıl hak sahibinin ehliyetsiz olması halinde onun adına karar verip işlem yapmakla sınırlıdır. Dolayısıyla hiç kimse bir şahsın ölmesini tercih etme hakkı yoktur. Bu kuralın birçok hukuki dayanağından söz edilebilir:

5.1. Cana Kıymanın Yasak Oluşu:

İşlm Dini'nin birinci kaynağı olan Kur'an'da insanın, bir başkasını haksız yere öldürmesi yoruma ihtiyaç bırakmayacak kadar açık şekilde yasaklanmıştır. Nitekim bir yette “*Haklı bir sebep olmadıkça Allah'ın haram kıldığı canı öldürme-yin*” (Kur'an-ı Kerim 6:151; 17:33; 25:68) Adam ldrme yasağının ağır bir suç olduğunu ortaya koyma bağlamında, bir kimseyi haksız yere öldürmenin bütün insanları öldürmek gibi olduğuna dikkat çekilmiştir. “*Adem'in oğullarından birinin (Kabil'in), kardeşini (Hbil'i, zulmen ve düşmanca haksız olarak) ldrmesinden dolayı, İşrailoğullarına şöyle yazmıştık: Kim*

bir kimseyi, başka bir kimseye karşılık veya yeryüzünde bozgunculuk çıkarmasına karşılık olmaksızın öldürürse o bütün insanları öldürmüş gibidir...” (Kur’an-ı Kerim 5:32) ayeti bunu göstermektedir. Herhangi bir şahsın hayatına son vermek bütün tevhidî dinlerin ortak hükmüdür. Tevrat ve İncil’de de adam öldürme yasağı açıkça ifade edilmiştir (Bkz. Kitabı Mukaddes/İncil, Luka, 18/18; Kitabı Mukaddes/Tevrat, Çıkkış, 20/13). Bu bakımdan bütün semavî dinlerde insan öldürmenin yasaklanması, insanın yaşama hakkının olduğunu ve bu hakkı Yaratandan başkasının alamayacağı bildirilmiştir. Yaşama hakkının ise ancak yaratan tarafından tayin edilen vakitte (ecel ile) alınacağı yine Kur’ân’da sık sık vurgulanmaktadır. Kur’an-ı Kerim 6:2; 7:34; 13:38; 46:3). Bir insanın öldürülmesinin bütün insanları öldürmek gibi olduğunun belirtilmesi, haklı bir hukuki gerekçe olmaksızın adam öldürme cürmünün büyüklüğünü bildirmekte olduğunu da ayrıca belirtmek gerekir (Bkz. İbnu Kesîr, ty.), II, 47; Yazır, 1971, III, 1657-1660). Hz. Peygamber (s.a.v.) de, *“Birbirinizin canına kıymanız, haksız yere mallarınızı yemeniz ve gayrı meşru şekilde ırzlarınızı birbirinize haramdır.”* (Buhârî, İlim, 9, 37; İbnu Mâce, Ebû Abdillâh Muhammed b. Yezid, Sünen, (Çağrı Yay., İst. 1992), Menâsik, 76) buyurmuş olması, haksız yere cana kıymanın, kan dökmenin açıkça yasaklandığının bir başka dayanağıdır. Yine Hz. Peygamber, adam öldürmenin en önemli sebeplerinden biri olan kan davalarını yasaklanmış ve cahiliye döneminde devam eden bütün kan davalarının sona erdiğini bildirek *“Dikkat edin! Cahiliyeden kalma kan davalarının hepsi kaldırılmıştır.”* buyurmuş ve kaldırdığı ilk kan davasının da Amcası Hâris b. Abdilmuttalib’in kan davası olduğunu ilan etmiştir (İbnu Mâce, Menâsik, 76). Ayrıca Vedâ Hutbesinde

“Allah’a hiçbir şeyi şirk koşmayın, hak olması hariç Allah’ın haram kıldığı cana kıymayın, zina etmeyin ve israf etmeyin” bildirisi ile hiç kimsenin bir başkasının yaşamı hakkında söz sahibi olmadığını açıkça beyan etmiştir (Kur’an-ı Kerim 6:151).

Kur’an ve Sünnetin ana kaynak olduğu İslâm hukukuna göre bir şahsın, başka bir şahıs tarafından haksız yere öldürülmesi, öldürülen şahsın hayat hakkının sonlandırılması bir cinayettir. Hatta cürümlerin en büyüklerinden biri kabul edilen kasten adam öldürmenin cezâ-i müeyyidesi olarak suçun işleniş biçimi, mağdurun talebi gibi hususları göz önüne alarak kısas ve diyet gibi birtakım cezalar öngörülmüştür. Böylece kişilerin hayatı teminat altına alınmıştır. Bunlar da bir kimsenin başka birinin öldürülmesi doğrultusunda tercihte bulunamayacağını kanıtıdır.

5.2. Ekonomik Sıkıntıların Bir Kimsenin Öldürülmesinin Gerekçesi Olamayacağı:

Ötenazi uygulaması kapsamında ferдин kendisinin veya kanuni temsilcilerinin acı çeken hasta yakınlarının öldürülebileceğine yönündeki izin ve onayları, ağır tedavi masraflarının yükünden kurtulmak ve kaynak israfının önüne geçmek gibi ekonomik endişeler olduğu bilinmektedir. Yaşam hakkının ekonomik endişelere feda edilebileceği gibi bir sonuca götüren bu yöndeki yaklaşımın farklı gerekçelerle geçmişte de yaşandığını gösteren belgeler bulunmaktadır. Ölümün tercih edilebilir olmasına dayanak yapılan bu anlayışı Kur’ân-ı Kerim, *“Geçim endişesi sebebiyle çocuklarınızı öldürmeyiniz. Size de onlara da Biz rızık veriyoruz”* (Kur’an-ı Kerim 17:31) âyeti ile açıkça reddetmekte ve böylece her doğan çocuğun yaşama hakkının olduğunu ve bunun elinden alınamayacağını açıkça ortaya

koymaktadır. Kız çocukları özelinde belirlenen bu ilkenin bütün insanlar için de geçerli kabul edilmesine metodolojik bir mâni yoktur. Ekonomik endişe yüzünden, çocukların hayat haklarının ellerinden alınmayacağını vurgulayan bu ayet, hayat hakkına farklı bir boyut kazandırmak suretiyle bütün insanların rızkını Allah'ın verdiği dair iman, bu hakkı çiğnemeyi önleyecektir. Kur'an ayetinin işareti, ekonomik kaygılar nedeniyle insanların yaşam haklarının ellerinden almayacağına delalet etmektedir.

Hadislerde de kişinin çocuğunu öldürmesinin en şerli (kötü) işlerden olduğu bildirilerek, her ne sebeple olursa olsun çocukların öldürülmemesi istenmiştir. Bu nasslar, bir insanın anne ve baba gibi yakını olmak başkasını öldürme, bir başka deyişle onun yaşamasını sonlandırıp ölmesini tercih etme hak ve yetkisinin olmadığını ortaya koyduğu gibi ekonomik bir kaygı ve kaybında bir insanın yaşamını sonlandırmayı haklı kılan bir gerekçe olmadığını bildirmektedir. Dolayısıyla hastaların tedavi ve bakımı için yapılan harcamaların kaynak israfı olarak görülmesi isabetli bir yaklaşım ve değerlendirme değildir. Eğer bu gibi masraflar mali bir kayıp olarak görülüyor ise, bunun, insan onuru ve hayatından daha değerli olmadığı akli selim sahibi herkes tarafından kabul edilebilecek bir değerlendirme değildir.

5.3. Toplumun olumsuz bakışının kız çocukların öldürülmesinin gerekçesi olmayacağı:

Kur'an-ı Kerim, doğan çocuğun kız olmasının ve bundan dolayı toplum içinde eziklik veya eksiklik hissedilmesi sebebiyle kız çocuklarının öldürülmesini yasaklamıştır. "Onlardan birine bir kızı olduğu müjdelendiğinde yüzü simsiyah kesilir ve içi de kinle

dolar. Kendisine verilen bu kötü müjde sebebiyle halktan gizlenmeye çalışır, 'onu yanında tutsun mu, yoksa onu toprağa mı gömsün?' diye düşünür. Ne de kötü hükmediyorlar." (Kur'an-ı Kerim 16:56-59), "Kız çocuğun hangi suçtan dolayı öldürüldüğü sorulduğu zaman" (Kur'an-ı Kerim 81:8-9) "Bilgisizlikleri yüzünden beynsizce çocuklarını öldürenler ve Allah'ın kendilerine verdikleri rızıkları, Allah'a iftira ederek haram kılanlar, muhakkak ki ziyana uğramışlardır. Onlar gerçekten sapmışlardır ve doğru yolu bulacak da değillerdir." (Kur'an-ı Kerim 6:159) ayetleri bu hükmün delilleridir. Ayet aynı zamanda çocuğun kız olması sebebiyle öldürülmesinin büyük bir vebal olacağını ifade ederek sözü edilen yasağın ağırlığına işaret etmektedir. Ayrıca ayet tarihin eski dönemlerinden beri, herhangi bir sebeple gerek erkek çocukların gerekse kız çocuklarının öldürüldüğü belirtilerek böyle zulümlerin tekrar işlenmemesi ve her doğan çocuğun yaşam hakkı olduğunu ortaya koymaktadır. Ayrıca "kız çocuklarınızı öldürmeyiniz." (Kur'an-ı Kerim 6:151) muhkem ayeti, her ne sebeple olursa olsun ve özellikle doğan çocuğun kız olması aşığılanma aşığılanma sebebi olamayacağını ve toplumun olumsuz bakışlarından dolayı kızların öldürülmeyeceğini belirtmektedir. Böylece tarihin eski dönemlerinde birtakım sebeplerle kız çocuklarının öldürüldüğü belirtilerek böyle zulümlerin tekrar işlenmemesi ve her doğan çocuğun yaşama hakkının korunması istenilmiştir. Her bireyin yaşama hakkı olduğu ve bu hakkın dokunulmazlığına toplumun olumsuz bakışları ve insanların aşığılایıcı yaklaşımları gibi bir takım sebep ve kaygılarının gerekçe olamayacağı gösterilmektedir.

5.4. Cenini Öldürmenin Yasak Olması:

İslam hukukunda anne karnındaki cenin canlı bir varlık olarak yaşama hakkına sahip olduğu kabul edilerek onun yaşamına kastetmek suç kabul edilmiş ve failin “gurre” adı verilen bir cezaya mahkûm edileceği belirtilmiştir. Hatta bu failin anne olması halinde de aynı cezanın uygulanacağı hükme bağlanmıştır (el-Mergînânî, 2000, IV,189; İbnü'l-Hümâm, 1897,1 X, 299). Böylece ceninin yaşama hakkı anne ve babasının isteğine bırakılmayarak, rahimde canlılık kazandığı andan itibaren dinî ve hukukî bir korumaya alınmıştır. Bu hükümle, hiç kimsenin başka bir ferdin öldürülmesini tercih etme hak ve yetkisinin olmadığı sonucu ortaya çıkmaktadır. Yine hamileliğin kürtaj denilen yöntem ile sonlandırılması da özellikle ruhun üflendiği zaman dilimi olan 40 gün veya 120 günden sonra yasak kabul edilmiştir (Zuhaylî, 1996, v1, 362-367; Ğânim, 178).

5.5. Siyasi ve Bürokratik Gelecek Kaygısının Çocukların Öldürülmesinin Gerekçesi Olmayacağı:

Kur'ânın dikkat çektiği konulardan biri de siyasi ve bürokratik makam kaygıları sebebiyle çocukların öldürülmüş olduğudur. Yaşam hakkına saygı duygusu zayıfladığında birçok gerekçenin, bir kısım insanların yaşamlarının sonlandırılmasına dayanak yapılabileceği ve haksız yere insanların öldürülebileceğini göstermektedir. İşte Kur'an “*Hatırlayın sizi Firavun taraflarından kurtardık. Çünkü onlar size azabın en kötüsünü reva görüyorlar, yeni doğan erkek çocuklarınızı kesiyorlar, kızları hayatta bırakıyorlardı.*” (Kur'an-ı Kerim 2:49) Eski Mısır hükümdarlarının bu vahşî uygulaması, kâhinlerin, İsrailoğullarından doğacak bir çocuğun Firavun'un tahtını tacını yıkacağını haber vermeleri üzerine gerçekleşmiştir. Kur'an böyle bir tarihi

olayı hatırlatması, insanların yaşam hakkına saygı duygusunun zayıfladığında siyasi, makam ve mevki gelecek kaygıları gibi birçok gerekçenin her insanın temel hakkı olan yaşam hakkının ellerinden alınabileceğini akla getirmektedir. Dolayısıyla hiçbir haksız hiçbir gerekçe herhangi bir şahsın öldürülmesinin gerekçesi olamayacaktır.

6. Sonuç

Kültürel, ekonomik ve siyasi gelişmeler insanların Tanrı, din, ahlak, hukuk anlayışlarında birtakım değişikliklere yol açmaktadır. İnsanların hayata bakışları, yaşamının anlamı ve varoluşun amaçları gibi hususlar da bu değişimden etkilenmektedir. Bu değişimlerle birlikte yaşamak gibi bir takım temel hak ve özgürlüklerin ve değerlerin anlamında yeni yaklaşımlar ortaya çıkmaktadır. Diğer yandan insanların sahip olduğu hak ve yetkiler konusunda da genişleme ile sınırlar esnetilmekte ve daha önce söz konusu edilmeyen yeni haklar ortaya atılmaktadır. Yaşama hakkının da bu değişimin ve gelişimin etkisinde kaldığı görülmektedir.

Yaşam niteliğindeki olumsuzluklar nedeniyle yaşamın anlamsız hale gelmesi, yaşanan sıkıntılardan kurtuluş imkânının kalmaması sebebiyle içine düşülen çaresizlik ve ümitsizlik duygusu, iyileşmesi mümkün olmayan hastalıklar için yapılan harcamaların kaynak israfı olması gibi hususlar gerekçe gösterilerek, kişinin kendisi veya yakınları ölüm tercihinde bulunulabileceği, yaşamının bir hak olduğu gibi ölmenin de bir hak olarak kabul edilmesi gerektiği öne sürülmeye başlandığına şahit olunmaktadır. Bu bağlamda bireysel özgürlüklerin kapsamının genişlemesi ve din ahlak gibi değerlerin zayıflamasının ölüm tercihinde bulunup ötenazi taleplerinin artmasına yol açtığı gözlemlenmektedir. Bu yaklaşımın

tabii bir sonucu olarak daha önce suç kapsamında görülen tenazi bir kısım ülkelerin hukuk sistemlerinde suç olmaktan çıkarıldığı grlmektedir.

Yaşamak ile ölüm arasında sıkışan kişilerin ölmeyi tercih ettikleri intihar olayları veya masum bir insanın öldürülmesi yönünde tercihte bulunmak, günümüzde tenazi uygulaması ile yeni bir Őekil kazanmıştır. Değişen isimden ibaret iken değişmeyen birçok insanın yaşamının sonlandırılmasıdır.

Bir insanı öldürmeyi bütün insanların öldürülmesi olarak değerlendiren İslam dini, insanların davranışlarını değerler ve ilkeler üzerinde yürümesini yaşam prensibi olarak kabul eder. İnsani değerler gelişen, yaşanan olaylara ve gelişmelere göre yorumlanarak hayat yönlendirilemez.

Yaşama hakkı insana temlik edilmiş bir hak olmadığı için üzerinde tasarrufta bulunma mümkün değerildir. İnsanın böyle bir hakkı ve yetkisi yoktur. Bu içerikli tasarruflar hukuka aykırıdır. Yaşam hakkı hukuken emanet hükmüne tabi olup insan onu korumak ve kollamakla yükümlüdür.

Yaşam hakkı temel bir hak olup, ondan vazgeçmek hakkın bütünüyle yok olması anlamına geleceği için feragat edilemeyen ve devredilemeyen haklardandır. Gerektiğinde dinin haram kıldıklarının mubah sayılması ve farzlarının terkedilebilmesi yaşama hakkının öncelikli olarak korunmasını gerektirmekte; ölme tercihinde bulunmanın yetki aşımı olduğunu düşündürmektedir. Zaruret, meşakkat ve ikrah nazariyeleri ile ilgili hükümler ölmeyi değer yaşamın tercih edilmesini vurgulamaktadır.

Sonuç olarak; yaşama hakkı, toplumun hor görmesi ve aşağılması gibi sosyal baskılara boyun eğererek, ekonomik sıkıntılar kaygısına düşülerek veya siyasi ve brokr-

ratik ikbal uğruna feda edilebilecek bir hak değerildir. Bu gibi kaygı ve endişeler ölme tercihinin mazur gösterecek niteliklere haiz değerildir. Hangi hal içinde bulunulursa bulunulsun insanın ölümü tercih etme hak ve salahiyeti yoktur. Bu nedenle yaşamak ile ölüm arasında tercih yapmak gerekiyor ise ölümü değeril yaşamayı tercih etmek gerekir. Nitekim bu ilke hem kişinin kendisini hem de kanuni temsilciler başta gelmek üzere bütün görevli ve yetkilileri kapsar. Yaşam hakkı olmadan diğer haklar var olamaz. Bu nedenle hayat hakkı, başta kişinin kendisi olmak üzere diğer birey ya da kurumlara bırakılamaz. Hukuk, kişilikten vazgeçme anlamına gelen ölme isteğini onaylayamaz. Tıp ilmi gelişen bir disiplindir. Gelişime açık bütün ilim dallarında olduğu gibi “artık bizim yapacağımız bu kadar, bunun ötesinde bir Őey yoktur” demek doğru değerildir. Nitekim geçmişte tedavisi mümkün görünmeyen hastalıklara çözümler aranarak gelişmiştir. aresizdir denilen hastalıklar bgn tedavi edilir hale gelmiştir. Dolayısıyla lm tercih etmek diye bir hakkı tanımak bilimsel araştırmaları olumsuz yönde etkiler ve tıpta ilerlemeyi engeller. Hasta yakınlarına tanınan ölüm tercihinde bulunmak hak ve yetkisi, tedavi masraflarından kurtulmak veya miras gibi maddi menfaatler için teşvik unsuru olabilir. Çeşitli maddi menfaatler sağlıklı karar vermeyi engelleyebilir ve bu da suistimallere yol açabilir. Yaşam kalitesinin düşüklüğünün, çekilen sınırı nedir? Ölüm kararı vermeyi haklı kılacak çekilen acının ölçüsü nedir? Hangi noktadan itibaren lme karar verilecektir? Değerler ve ilkelerin belirleyici olduğu bir anlayışta kimsenin itirazı olamaz. Ama insan bu yetkiyi kullanırsa, objektiflik asla sağlanamaz. Ölüm tercihi geri dönüşü olmayan bir karardır. Bu sebeple kişilerin canları üzerinde tasarrufta bulunarak ölüm tercihinde bulunma hak ve yetkileri yoktur.

7. Kaynaklar

Ahmed Abdurrahmân el-Bennâ, (ty). *el-Fethu'r-Rabbânî*, c. I-XXV, Beyrut.

Ahmed b. Hanbel, (1313/1895). *el-Müs-ned*, Matbaatü'l-Meymeniyye Kahire.

Ahmed b. Hanbel, (1377/1957). c. I-XII, thk. Muhammed Hâmid el-Fakî, Beyrut.

Âmidî, (1387/1967). *el-İhkâm fî Usûli'l-Ahkâm*, c. I-IV, Kâhire.

Âmir, (1389/1969). *et-Ta'zîr fî' -Şerîati'l-İslâmiyye*, Dâru'l- Fikri'l-Arabî. Kahire.

Aristoteles, (1993). *Politika* (çev. Mete Tunçay), 4. baskı, İstanbul.

Armağan, S. (1987). *İslâm Hukukunda Temel Hak ve Hürriyetler*, Ankara.

Artuk, M.E. (1992). Ötanazi, *Yargıtay Dergisi*, Temmuz 1992, XVIII, sayı 3.

Bardakoğlu, A. (1997). "Hak", *DİA*, İstanbul.

Beyhakî, (1410/1990). *Şuabü'l-Îmân*, Beyrut.

Buhârî, (1895). *Sahih-i Buhari = Camiü's-sahih*, el-Matbaatü'l-Kübra'l-Emiriyye, Bulak.

Cessâs, (1985). *Ahkâmü'l-Kur'ân*, c. I-V, thk. Kamhâvî, M. S., Beyrut.

Cezerî, (ty). *Kitâbü'l-Fıkh alâ Mezâhibü'l-Erbea*, c. I-IV, 6. baskı, Beyrut.

Dârimî, (1428/2007). *Sünen*, thk. Mustafa Dib el-Buga, Darü'l-Mustafa, Dimaşk.

Demir, F. (1988). *İslâm Hukukunda Mülkiyet Kavram ve Servet Dağılımı*, Ankara.

Demirhan, A. (1994). *Tıp Tarihi ve Deontoloji Dersleri*, Bursa.

Desûkî, (ty). *Hâşiyetü'd-Desûkî alâ Şerhi'l-Kebîr*, c. I-IV, Dâru'l-Fikr, Beyrut.

Ebû Dâvud, (1419/1998). *Sünen*, thk. Muhammed Avvame. Dâru'l-Kible li's-Sekâfeti İslâmiyye, Cidde.

Ebu Zehra, (ty). *el-Cerîme*, Dâru'l-Fikri'l-Arabî, Mısır.

el-Fetâva'l-Hindiyye, (ty). Matbaatü'l-Meymeniyye, Kahire.

Eren, F. (1987). *Türk Ceza Hukuku*, (Özel Hükümler), s.395, Ankara.

Gazzâlî, (1322/1904). *el-Mustasfâ min İlmi'l-Usûl*, Mısır.

Gökmenoğlu, H. (1997). *İslâm'da Şahsiyet Hakları*, Ankara.

Güven, K. (2000). *Kişilik Hakları ve Ötenazi*, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara.

Ğânim, Ömer b. Muhammed, *Ahkâmu'l-Cenîn*, Dâru'l-Endulusu'l-Hadrâ, Cidde 2001.

Hamza, M. (1298/1986). *el-Ferâ'idü'l-Behiyye fî'l-Kavâ'idi ve'l-Fevâ'idi'l-Fıkhiyye*, Dimeşk.

Haydar, A. (1330/1912). *Dürrü'l-Hukkâm Şerhu Mecelleti'l-Ahkâm*, I-IV, İstanbul.

Heytemî, (1981). *İslâm'da Helâller ve Haramlar*, (çev. Ahmed Serdaroğlu, Lütfi Şentürk), İstanbul.

Heytemî, (ty). *Tuhfetü'l-Muhtâc*, I-X, İstanbul (Şirvânî ve Kâsım el-Abbâdî haşiyelerinin kenarında).

Hıcvî, (ty). *el-İkna' fî Fıkhi İmam Ahmed b. Hanbel*, Beyrut.

Hısnî, (1356/1937). *Kifâyetü'l-Ahyâr fî Halli Gâyeti'l-İhtisâr*, c. I-II, Mısır.

Irâkî, (ty). *Tarhu't-Tesrîb fî Şerhi't-Takrîb*, c. I-VIII; Beyrut.

İbn Âbidîn, (1984). *Reddü'l-Muhtâr*, c. I-VIII, sy. 133, 540, İstanbul 1984.

- İbnü'l-Arabî, (1957). *Ahkâmu'l-Kur'ân, Dâru'l-Fikri'l-Arabî, thk. Ali Muhammed el-Becavî, Mısır.*
- İbn Ebu Şeybe, (1409/1989). el-Musannef, Beyrut.
- İbn Hazm, (1347/1928). *el-Muhallâ, thk. Ahmed Muhammed Şakir. İdaretü't-Tıbaati'l-Müniriyye, Kahire.*
- İbnü'l-Hümâm, (1315/1897). *Fethu'l-Kadîr, I-IX, Beyrut.*
- İbnü'l-Kayyim, (1392/1973). *Zâdü'l-Meâd, c. I-IV, Mısır.*
- İbn Kesîr, (1408/1988). *Tefsiru'l-Kur'âni'l-Azîm, Dâru'l-Fikr, ts., Beyrut.*
- İbn Kudâme, (ty). *el-Muğnî, c. I-IX, Mısır.*
- İbn Mâce, (1992). *Sünen, Çağrı Yay., İstanbul.*
- İbn Nuceym, (1405/1985). *el-Eşbâh ve'n-Nezâir, sy. 75, 84-85, Beyrut.*
- İbn Receb, (1391/1971). *el-Kavâ'id fi'l-Fikhi'l-İslâmî, Kâhire.*
- İbn Rüşd, (1322/1904). *Bidâyetü'l-Müctehid, c. I-II, Mısır.*
- İbn Teymiye, (1991). *Mecmû'u Fetâvâ, nşr. Abdurrahman b. Muhammed en_necdî, Riyad.*
- İnceoğlu, S. (1999). *Ölme Hakkı (Ötenazi), sy. 17, İstanbul.*
- İzz b. Abdisselâm, (1966). *el-Fevâid fi İhtisâri'l-Mekâsîd (Kavâ'idü's-Süğrâ), Thk. I. Hâlid et-Tabbâ', Dimeşk.*
- Kamhâvî, M. S. (1405/1985). thk. Cessâs, *Ahkâmü'l-Kur'ân, c. I-V, Beyrut.*
- Karadeniz, O. (1992). *Ecel Üzerine, İzmir.*
- Karafî, (ty). *el-Fürûk, c. I-IV, Beyrut.*
- Kâsânî, (1394/1974). *Bedâi'u's-Sanâi' fi Tertîbi' -Şerâi', I-VIII, sy. 256, Beyrut.*
- Kaşıkcı, O. (2008). Hukuk tarihinde ötenazi. *Türk Hukuk Tarihi Araştırmaları, (6): 85-89.*
- Kaya, A. (2004). Ruh ve Beden Bütünlüğüne Dokunulmazlık Kuramı Bakımından Ölme Hakkı, *Marife, Güz, 4:2*
- Kılınç, B. (2013). Türk hukuku açısından ötenazi. *Genç Hukukçular Hukuk Okumaları, Birikimler 4: 301.*
- Kuneybî, M. (1408/1998). *Mu'cemü Lü-gati'l-Fukahâ, Beyrut.*
- Kurtûbî, (1426/2005). *el-Cami' li Ahkâmi'l-Kur'ân, II, sy. 357, Kâhire.*
- Kutub, M. (1404/1984). *el-İslâm ve Hukûku'l-İnsân, Dâru'l-Fikri'l-Arabî.*
- Malik, (1951). Muvatta', nşr. M. Fuad Abdülbaki, Mısır.
- Merdâvî, Ali b. Süleymân, *el-İnsâf fi Ma'rifati'r-Râcih mine'l-Hilâf alâ Mezhebi'l-İmâm, thk. Muhammed hasan İsmail, C.I-XII, Beyrut 1971.*
- Mergînânî, (1420/2000). *el-Hidâye şerhu Bidâyeti'l-mübtedi, thk Muhammed Muhammed Tamir-Hafız Aşur Hafız, Dârü's-Selam, Kahire.*
- More, T. (1981). *Utopia, çev. Sabahattin EyuboAlu-Minâ Urgan-Vedat Günyol, İstanbul.*
- Müslim, 1(374/1955–1375/1956). *Sahih nşr. Muhammed Fuad Abdülbaki. Dâru İhyai'l-Kütübi'l-Arabiyye, Kahire.*
- Nesâî, (1988). *Sünen, haz. Abdülfettah Ebû Gudde, 3. bs. Dârü'l-Beşairi'l-İslâmiyye, Beyrut.*
- Nevevî, (1977). *el-Mecmu' şerhi'l-Mühezzeb li's-Şirazi, thk. Muhammed Necib el-Mutii, Mektebetü'l-İrşad, Cidde.*
- Ömeroğlu, Ö. (1983). Ötenazi, *Türkiye Barolar Birliği Dergisi, sayı XVII, C. VII, sy. 191, İstanbul.*

Ömeroğlu, Ö. (2009). Hukuksal Açıdan Ölme Hakkı ve Kabul Edilebilirliği Sorunu, Erzincan Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Cilt: XIII, S: 3-4, Aralık.

Öner, n. (1987). İnsan Hürriyeti, Ankara.

Özkara, E. (2001). *Ötenazide Temel Kavramlar ve Güncel Tartışmalar*, Seçkin Yayın Dağıtım, Ankara.

Platon (Eflatun), (1992). *Devlet*, (çev. Sabahattin Eyüboğlu-M. Ali Cimboz), 7. baskı, İstanbul.

Poyraz, H. (1994). Etik Sorunlar Açısından Euthanasia, Felsefe Dünyası, s.43.

er-Remlî, (1404/1984). *Nihâyetü'l-Muhtâc*, I-VIII, sy.257, Beyrut.

Sava Paşa, (ty). *İslâm Hukuk Nazariyat Hakkında Bir Etüd*, c. I-II, (çev. Baha Arıkan), İstanbul.

Serahsî, (1398/1978). *el-Mebsût*, I-XXX, sy. 137, Beyrut.

Suyûtî, (1987). *el-Eşbâh ve'n-nezâir fi kavâ'id ve furuu fikhi's-Şâfiyye*, Dârü'l-Kitâbi'l-Arabî, Beyrut.

Süleyman, Muhammed b. (Dâmâd Efendî), (1327-1909). *Mecmeu'l-Enhur fi Şerhi'l-Mülteka'l-Ebhur*, I-II, Mısır.

Şâfiî, (ty). *el-Ümm*, I-VIII, VII, 162, Beyrut.

Şâtıbî, (ty). *el-Muvâfakât*, c. I-IV, Beyrut.

Şirâzî, (ty). *el-Mühezzeb*, c. I-II, Mısır.

Şirvânî, (ty). Abdü'l-Hamîd, *Hâşiye alâ Tuhfeti'l-Muhtâc*, c. I-X, İstanbul.

Tâhir b. Âşûr, M. (1988). *İslâm Hukuk Felsefesi* (çev. Vecdi Akyüz-Mehmet Erdoğan), İstanbul.

Tirmizî, (ty) *el-Câmiü's-sahih*, thk. Ahmed Muhammed Şakir, el-Mektebetü'l-İslâmiyye, y.y.

Udeh, A. (1405/1985). *et-Teşri'u'l-Cinâi'l-İslâmî*, c. I-III, Beyrut.

Yazır, E.H. (1971). Hak Dini Kur'an Dili, İstanbul.

Yılmaz, E. (1982). *Hukuk Sözlüğü*, 382, Ankara.

Zehebî, (ty). *Kebâir*, 134-135, Beyrut.

Zerkâ, (1409/1989). *Şerhu'l-Kavâ' d'i-l-Fıkhiyye*, Dımeşk.

Zerkâ, (1965). *el-Fıkhu'l-İslâmî*, c. I-III, Dımeşk.

Zeylâî, (1315/1897). Tebynü'l-Hakâik Şerhu Kenzi'd-Dekâik, c. I-VI, Beyrut.

Zernûcî, B. (ty). *Ta'lîmü'l-Müte'allim*, (Çev. Y. Vehbi Yavuz,) 2. baskı, Bursa.

ez-Zuhaylî, (1402/1982). *Nazariyyetü'z-Zarûreti's-Şer'iyye*, sy. 280, Beyrut.

Zuhaylî, *el-Fıkhu'l-İslâmî*, Dımaşk 1996. Ğânim, Damân, 178-215.